NORAKSTS
Lieta Nr. A420412311
SKA–410/2012

S P R I E D U M S

Rīgā 2012.gada 15.maijā

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

senators J.Neimanis
senatore J.Briede
senatore I.Skultāne

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta pēc *N.D.* un *D.P.* pieteikuma par atlīdzinājuma piešķiršanu, sakarā ar Rīgas bāriņtiesas un *N.D.* kasācijas sūdzībām par Administratīvās apgabaltiesas 2012.gada 19.janvāra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Rīgas bāriņtiesa 2009.gada 8.decembrī atņēma pieteicējai *N.D.* aprūpes tiesības pār meitu *D.P.* un nodeva viņu aprūpei tēva ģimenē. Lēmumā tika atzīts, ka pieteicējai bijušas finansiālas grūtības aprūpēt meitu, zināšanu un prasmju trūkums, meita četrus mēnešus nav apmeklējusi pirmsskolas izglītības iestādi, emocionālas problēmas ar bērna tēvu un aizbildni un, iespējams, problēmas ar alkohola lietošanu.

[2] Administratīvā rajona tiesa 2010.gada 12.aprīlī atzina Rīgas bāriņtiesas lēmumu par prettiesisku un atcēla, jo uzskatīja, ka bāriņtiesa ir kļūdaini izmantojusi savu rīcības brīvību un izvēlējusies pārāk bargas sekas.

[3] Pieteicēja savā un meitas vārdā lūdza Rīgas bāriņtiesu atlīdzināt viņām ar Rīgas bāriņtiesas 2009.gada 8.decembra lēmumu nodarīto personisko un morālo kaitējumu. Rīgas bāriņtiesa atlīdzinājuma prasījumu noraidīja.

[4] Pieteicēja un pieteicējas meita iesniedza pieteikumu par atlīdzinājuma piešķiršanu. Prasījums par personiskā (un morālā) kaitējuma atlīdzinājumu pamatots ar sekojošiem argumentiem:

[4.1] Bāriņtiesas lēmumā minētie apsvērumi, ka pieteicēja apdraudējusi meitas dzīvību, nerūpējusies par meitas veselību un izglītību, bijusi neiecietīga un lietojusi alkoholu, aizskāruši pieteicējas godu un cieņu. Ar šādu lēmumu varēja iepazīties jebkura persona. Bāriņtiesas paskaidrojumā tiesā arī pausti pieteicējas godu un cieņu aizskaroši izteikumi, ka pieteicēja nenodrošina meitai atsevišķu istabu un gultu, ka pieteicējai nav pietiekamu ienākumu un uzturlīdzekļus tā izmanto savām vajadzībām.

[4.2] Lēmuma dēļ meita bija prettiesiski šķirta no mātes 131 dienu, tostarp Ziemassvētkos un Jaunajā gadā. Lēmuma dēļ tika mainīta meitas dzīvesvieta un bērnudārzs no Rīgas uz Brocēniem un atpakaļ; meitai bija jāiejūtas jaunajā dzīvesvietā pie tēva. Dēļ attāluma starp pilsētām pieteicēja nevarēja apciemot meitu regulāri. Tas nodarīja kaitējumu pieteicējas un meitas psihiskajai veselībai.

[5] Izskatot lietu apelācijas kārtībā, Administratīvā apgabaltiesa ar 2012.gada 19.janvāra spriedumu pieteikumu apmierināja daļā un uzlika pienākumu atlīdzināt pieteicējai nodarīto morālo kaitējumu Ls 300 apmērā, bet pārējā daļā pieteikumu noraidīja. Tiesas spriedums pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

[5.1] Pieteicējas arguments, ka ar lēmumu aizskarts viņas gods un cieņa, nav pamatots, jo šādi apstākļi nav konstatējami. Bāriņtiesa nav izplatījusi sabiedrībā nepamatotas ziņas par pieteicējas uzvedību, attieksmi pret sociālajām un garīgajām vērtībām, sabiedrību vai līdzcilvēkiem. No Civillikuma 2352.[1]panta neizriet, ka goda un cieņas aizskāruma konstatēšanai būtu pietiekama nepatiesu ziņu konstatēšana dokumentā. Tas, ka lēmums atzīts par prettiesisku, nenozīmē, ka administratīvā akta pamatojumā bija ietvertas nepatiesas ziņas. Lēmums tika atcelts tādēļ, ka bāriņtiesa bija izvēlējusies nepareizas tiesiskās sekas, bet ne tādēļ, ka konstatējusi nepareizus faktus.

[5.2] Pieteicējas prasījums par personiskā kaitējuma atlīdzinājumu nav pamatots, jo pieteicēja nav iesniegusi pierādījumus par kaitējuma nodarīšanu veselībai. Pierādīšanas pienākums saskaņā ar Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 11.panta otro daļu gulstas uz pieteicēju. Tiesai pēc savas iniciatīvas nav jāsavāc pierādījumi ikvienā gadījumā (ikvienam personas izvirzītam vispārīgam apgalvojumam); tas darāms, kad personai pašai nav iespējams to izdarīt objektīvu iemeslu dēļ. Ja pieteicēja nedara zināmu, vai un kad pieteicēja un pieteicējas meita vērsušās pie ārsta pēc palīdzības psihiskās veselības traucējumu dēļ, tad arī tiesa to nevar noskaidrot un pirmās instances tiesai nebija pienākuma attiecīgus pierādījumus meklēt.

[5.3] Pieteicējas meitas tiesības ar bāriņtiesas lēmumu būtiski netika aizskartas, jo viņas aprūpe netika pārtraukta un to turpināja viņas tēvs. Pieteicējas meita arī satikusies ar pieteicēju. Pieteicējas meita jaunajos apstākļos iejutusies labi un nekas neliecina par pieteicējas meitas ciešanām.

[5.4] Pieteicējai nodarīts morāls kaitējums, jo ar Rīgas bāriņtiesas prettiesisku lēmumu tika aizskartas pieteicējas tiesības uz meitas aprūpi, liedzot tās 131 dienu. Šādas sekas iestājās tieši lēmuma rezultātā, jo nav konstatējams, ka tēvs līdz tam būtu īstenojis meitas aprūpi, vai ka pieteicēja ar tēvu būtu vienojusies, ka aprūpi 131 dienu veiks tēvs.

[5.5] Bāriņtiesas iebildumi, ka pieteicēja līdzvainīga kaitējuma nodarīšanā, ir noraidāmi. No lietā esošajiem pierādījumiem nav konstatējams, ka tiesas secinājums par bāriņtiesas lēmuma prettiesiskumu būtu pamatots ar apstākli, ka pieteicēja tiesas sēdē, nevis bāriņtiesai pirms lēmuma pieņemšanas būtu sniegusi jaunus pierādījumus. Tiesa atzinusi, ka bāriņtiesai bija iespējams situāciju pieteicējas ģimenē risināt saudzīgākā veidā, neatņemot aprūpes tiesības. Pieteicējai nebija iespējams veikt kādus pasākumus, lai nepieļautu bāriņtiesas nelabvēlīgā lēmuma pieņemšanu, kā arī pieteicēja nav apzināti veicinājusi šāda lēmuma pieņemšanu.

[5.6] Samērīgs pieteicējas morālā kaitējuma atlīdzinājums ir Ls 300, jo tas atbilst pieteicējas aizskarto tiesību nozīmīgumam un aizskāruma smagumam, tas sniegs gandarījumu, kā arī atturēs bāriņtiesu no līdzīgu aizskārumu pieļaušanas nākotnē.

[6] Pieteicēja iesniegusi kasācijas sūdzību par tiesas spriedumu daļā, ar kuru pieteikums noraidīts. Tā pamatota ar tālāk minētajiem argumentiem.

[6.1] Tiesa atzina, ka bāriņtiesas prettiesiskā lēmuma rezultātā pieteicējai radītas smagas ciešanas. Tiesai, nosakot atlīdzinājuma apmēru, attiecīgi bija jāpiemēro norma, kas paredz atlīdzinājumu par smagu morālo kaitējumu, proti, Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta trešo daļu. No minētās normas arī secināms, ja personai nodarīts smags kaitējums, tiesa var noteikt atlīdzinājumu no 3000 latiem līdz 5000 latiem. Tiesa nav pamatojusi, kādēļ atlīdzinājuma apmērs noteikts ievērojami zemāks.

[6.2] Tiesa nav ievērojusi vienlīdzības principu, jo atlīdzinājuma apmērs ievērojami atšķiras no līdzīgā lietā, kur mātei bija atņemtas aprūpes tiesības uz 14 dienām un nodotas tās vecmāmiņai, noteiktā.

[6.3] Tiesa nepamatoti nav piemērojusi Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 11.panta trešo daļu attiecībā uz pieteicējas meitu, jo bāriņtiesas prettiesiskais lēmums tieši ietekmēja arī pieteicējas meitu, mainot viņas sadzīves apstākļus, izglītības iestādi un vidi.

[6.4] Civillikuma 2352.[1]panta tvērums ir plašāks, nekā interpretējusi tiesa, un nav attiecināms tikai uz gadījumiem par ziņu izplatīšanu sabiedrībā. Ir pietiekami, ja nepatiesās ziņas ir iekļautas iestādes dokumentā, lai aizskartu personas godu un cieņu. Nav nepieciešams konstatēt publiskuma elementu.

[6.5] Tiesa pārkāpusi Administratīvā procesa likuma 107.panta ceturtās daļas noteikumus par lietas patieso apstākļu noskaidrošanu. Tiesa nav ņēmusi vērā, ka jau Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 12.aprīļa spriedumā konstatēti vairāki nepatiesi secinājumi bāriņtiesas lēmumā.

[7] Bāriņtiesa iesniegusi kasācijas sūdzību par tiesas spriedumu daļā, ar kuru pieteikums apmierināts. Tā pamatota ar tālāk minētajiem argumentiem.

[7.1] Tiesa nepareizi interpretējusi Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 10.panta pirmo daļu. Tiesa nav vērtējusi, vai pieteicēja ir darījusi visu iespējamo, lai novērstu vai samazinātu zaudējumus arī pēc attiecīgā administratīvā akta pieņemšanas. Tiesa nav vērtējusi, vai pieteicēja varēja samazināt laika periodu, kuru viņa bija šķirta no meitas. Pieteicēja mērķtiecīgi veica darbības vienīgi lēmuma pārsūdzēšanai, bet ne lūgusi bāriņtiesu atjaunot aprūpes tiesības, nav biežāk apciemojusi meitu, nav lūgusi lēmuma darbību apturēt u.tml.

[7.2] Tiesa nepareizi interpretējusi Civillikuma 177.pantu un 178.[1]panta pirmo daļu. No Civillikuma 178.[1]panta pirmā daļas secināms, ja bērna vecāki dzīvo

šķirti, abu vecāku vienlaicīga bērna faktiskā aprūpe nav iespējama. Tādejādi arī bez aprūpes tiesību atņemšanas ir laika periodi, kad viens no vecākiem savas aprūpes tiesības neīsteno, jo to dara otrs no vecākiem.

[8] Bāriņtiesa paskaidrojumā par pieteicējas kasācijas sūdzību norāda, ka pieteicēja nepamatoti uzskata, ka tiesa atzinusi, ka pieteicējai tika nodarīts smags morālais kaitējums. Nav pamatoti pieteicējas apsvērumi, salīdzinot izskatāmo lietu ar lietu Nr.A42397206, jo faktiskie apstākļi lietās būtiski atšķiras, un tiesa šīs atšķirības ir pamatojusi. Pieteicēja bērna nodošanu aprūpē vienam no vecākiem nepamatoti pielīdzina bērna izņemšanai no ģimenes.

[9] Pieteicēja piekritusi kasācijas tiesvedībai rakstveida procesā.

Motīvu daļa

[10] Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta trešā daļa noteic, ka morālā kaitējuma atlīdzinājumu nosaka apmērā līdz 3000 latiem. Ja nodarīts smags morālais kaitējums, atlīdzinājumu var noteikt apmērā līdz 5000 latiem, bet, ja nodarīts kaitējums dzīvībai vai sevišķi smags kaitējums veselībai, maksimālais atlīdzinājuma apmērs var būt līdz 20 000 latiem.

Senāts iepriekš atzinis, ka no minētās normas izriet ne tikai atlīdzinājuma maksimālais, bet arī minimālais apmērs par smagu morālo kaitējumu (*sk. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 20.aprīļa spriedumu lietā Nr.SKA-92/2012*). Līdz ar to, ja tiesa atzīst, ka nodarīts smags morālais kaitējums, atlīdzinājuma minimālais apmērs būtu Ls 3000.

Konkrētajā lietā Senāts nekonstatē, ka tiesa spriedumā pieteicējai nodarīto kaitējumu būtu atzinusi par smagu kaitējumu Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta trešās daļas izpratnē, tādēļ šo kasācijas sūdzības argumentu noraida.

[11] Latvijas Republikas Satversmes 91.pants noteic, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Tādējādi vienlīdzības princips aptver arī tiesas darbību – tiesas spriešanu *(sk. Levits E. Satversmes 91.panta komentārs. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru*

kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 57.punkts). Tas nozīmē, ka tiesai ir pienākums vienu un to pašu tiesību normu piemērot vienādi līdzīgās situācijās.

Tieši tādēļ tiesa, noteicot atlīdzinājuma apmēru pieteicējai, ir vērtējusi nolēmumus līdzīgās lietās, kur atlīdzinājums noteikts par bāriņtiesas nepareiziem lēmumiem, kas skāruši bērna aprūpi. Tiesa ir pamatojusi izskatāmās lietas apstākļu atšķirību no pieteicējas minētā gadījuma, tādēļ tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpums nav konstatējams.

[12] Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 11.panta trešās daļas 1.teikums noteic, ka morālā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats uzskatāms par pierādītu, ja ir pierādīts fiziskās personas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārums.

Tiesa konstatēja, ka bāriņtiesas lēmums, kas aizskāra gan pieteicējas, gan pieteicējas meitas tiesības, ir prettiesisks. Tādējādi pieteicējas meitas morālā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats ir uzskatāms par pierādītu. Taču tas vien, ka atlīdzinājuma prasījuma tiesiskais pamats pastāv, nenozīmē, ka nodarīts morāls kaitējums jeb radītas tādas faktiskas sekas, kas atlīdzināmas.

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 11.panta trešā daļa tulkojama kopsakarā ar šī likuma 9. pantu, kas paredz atlīdzināt tikai tādas ciešanas, kuras izraisījis būtisks tiesību aizskārums. Tiesa konstatējusi, ka pieteicējas meitas tiesību aizskārums faktiski nepastāv, jo meita labi jutusies arī pie tēva un šajā laikā tikusies ar pieteicēju, un nav izjutusi kādas īpašas neērtības. Tādējādi tiesa ir vērtējusi pieteicējas meitas tiesību aizskāruma būtiskumu un nav konstatējusi tādus apstākļus, kas liktu atzīt pieteicējas meitas morālā kaitējuma pastāvēšanu.

[13] Pieteicēja norādījusi, ka tiesa nepamatoti sašaurināja Civillikuma 2352.[1]panta tvērumu, jo no normas neizriet, ka personas goda un cieņas aizskārums var rasties, tikai izplatot nepatiesas ziņas sabiedrībā.

Šajā jautājumā Senāts konstatē tiesas nepareizu argumentāciju, bet vienlaikus arī nepiekrīt pieteicējas argumentiem.

Valsts pārvaldes darbības pamatforma ir administratīvais akts. Ar to valsts pārvaldes iestāde vispārīgas tiesību normas tiesiskās sekas individualizē un konkretizē attiecībā pret privātpersonu. Administratīvā akta neatņemama sastāvdaļa ir faktu

konstatējums un pamatojums, kādēļ konkrētajā situācijā iestāde izdod tāda vai citāda satura administratīvo aktu. Iestādes administratīvais akts var būt kļūdains gan tādēļ, ka nepareizi noskaidroti faktiskie apstākļi, gan tādēļ, ka nepareizi noskaidrots normu saturs vai nepareizi konkretizētas normas sekas. Kļūdainu administratīvo aktu var atcelt kā pati iestāde, tā arī augstāka iestāde vai administratīvā tiesa. Ar administratīvā akta atcelšanu nepareizi konstatētie fakti un pamatojums zaudē savu spēku, tādēļ nav pamata vispār apskatīt šādā situācijā goda un cieņas aizskārumu.

Izskatāmajā gadījumā Senāts konstatē, ka tiesai nebija jāpiemēro Civillikuma 2352.[1]pants, apspriežot bāriņtiesas administratīvā akta pamatojuma pareizību.

[14] Pieteicēja norādījusi, ka tiesa nav ievērojusi objektīvās izmeklēšanas principu, nepietiekami noskaidrojot lietas patiesos apstākļus attiecībā uz bāriņtiesas lēmumā ietvertajām ziņām.

Minētais pieteicējas iebildums izriet no pieņēmuma, ka bāriņtiesas lēmumā ietvertās ziņas ir būtisks lietā pārbaudāms apstāklis. Senāts šādu pieņēmumu atzīst par nepamatotu.

Izskatāmā lieta ierosināta par labvēlīga administratīvā akta izdošanu par kaitējuma atlīdzināšanu, un prasītā atlīdzinājuma pamatā ir bāriņtiesas lēmums, kurš atcelts ar Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 12.aprīļa spriedumu. Tādejādi izskatāmajā lietā nav atkārtoti jāpārbauda apstākļi attiecībā uz lēmuma prettiesiskumu, bet jālemj par atlīdzinājumu. Tādēļ Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 12.aprīļa sprieduma argumenti, ciktāl tie nebija iemesls bāriņtiesas lēmuma atcelšanai, nav būtisks lietā noskaidrojams apstāklis, kuru tiesa nebūtu vērtējusi.

[15] Bāriņtiesa kasācijas sūdzībā norāda, ka tiesa pretēji Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 10.panta pirmajai daļai nav vērtējusi, vai pieteicēja ir darījusi visu iespējamo, lai novērstu vai samazinātu zaudējumus arī pēc attiecīgā administratīvā akta pieņemšanas.

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 10.panta pirmā daļa noteic, ka cietušais nav tiesīgs pilnīgi vai daļēji saņemt zaudējuma atlīdzinājumu, ja viņš nav, izmantojot savas zināšanas, spējas un praktiskās iespējas, darījis visu iespējamo, lai zaudējumu novērstu vai samazinātu.

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta pirmā daļa noteic, ka personisko un morālo kaitējumu nosaka atbilstoši aizskarto

tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgumam un konkrētā aizskāruma smagumam, ņemot vērā iestādes rīcības tiesisko un faktisko pamatojumu un motīvus, cietušā rīcību un līdzatbildību, kā arī citus konkrētajā gadījumā būtiskus apstākļus.

No minētajām normām secināms, ka cietušā līdzatbildība ir viens no kritērijiem, kas vērtējams, nosakot atlīdzinājuma apmēru. Taču tas ir izteikti mantisko zaudējumu atlīdzinājuma gadījumā, kur skaidri konstatētai līdzatbildībai ir izšķiroša nozīme zaudējumu apmēra noteikšanā. Morālā kaitējuma atlīdzinājuma gadījumā tiesa ņem vērā visus apstākļus to savā kopumā un īpaši līdzatbildības apsvērumus atsevišķi neizdala, jo morālā kaitējuma atlīdzinājuma summas noteikšana par personas ciešanām ir atkarīga lielākoties no tiesas ieskata. Tiesas ieskats par personas ciešanu apmēru veidojas, novērtējot personas ciešanas kopumā, neizdalot atsevišķi tās vai citas ciešanas un nevērtējot personas līdzatbildību kādas „konkrētas ciešanas" jautājumā. Arī izskatāmajā gadījumā tiesa piespriesto summu noteikusi, jau ņemot vērā arī pieteicējas darbības un situāciju kopumā.

[16] Papildus Senāts norāda, ka nav pamatots bāriņtiesas arguments, ka tiesa nepareizi interpretējusi Civillikuma 177.pantu un 178.[1]panta pirmo daļu - nepamatoti secinājusi, ka tas, ka pieteicēja bija šķirta no meitas 131 dienu, bija tieši bāriņtiesas lēmuma sekas.

Tiesas spriedumā jau izvērtēts, ka bāriņtiesas lēmums bijis par pamatu tam, ka pieteicēja tikusi šķirta no meitas, jo nav pamata uzskatīt, ka citādi meitas aprūpe uz šo laiku būtu uzticēta viņas tēvam. Senāts šajā secinājumā nesaskata Civillikuma normu nepareizu interpretāciju.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta 1.punktu un 351.pantu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2012.gada 19.janvāra spriedumu, bet Rīgas bāriņtiesas un *N.D.* kasācijas sūdzības noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Senators	*(paraksts)*	J.Neimanis
Senatore	*(paraksts)*	J.Briede
Senatore	*(paraksts)*	I.Skultāne

NORAKSTS PAREIZS

Senators J.Neimanis

Rīgā, 2012.gada 15.maijā